

Використання навчально-розвивального тренінгу формування креативного потенціалу в підготовці юриста

Odyntsova H.Y. Using educational and developmental training for the formation of creative potential in lawyers' preparation / H.Y. Odyntsova // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D.Maksymenko, L.A.Onufrieva. – Issue 28. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2015. – P. 365–375.

Г.Ю. Одинцова. Використання навчально-розвивального тренінгу формування креативного потенціалу в підготовці юриста. Проаналізовано та обґрунтовано важливість формування креативного потенціалу в підготовці юриста. Визначено зміст поняття «тренінг» у психології. Обґрунтовано використання формату тренінгу для формування креативного потенціалу. Автором представлено компоненти, що застосовувалися під час тренінгу, до яких належать: методи стимуляції креативності, психологічні засоби зниження обмежень контролюючої сфери свідомості, вправи-криголами, метод «мозкового штурму», ділова гра, групова дискусія.

Визначено мету й основні завдання розробленої програми навчально-розвивального комплексу «Тренінг формування креативного потенціалу юриста». Описано методи та особливості організації тренінгової роботи.

Представлено програму навчально-розвивального тренінгу, яка складається з чотирьох тематичних блоків. Подано компоненти кожного тематичного блоку та їх послідовність. Описано процедуру проведення навчально-розвивального тренінгового комплексу в процесі професійно-психологічної підготовки майбутніх юристів.

Охарактеризовано вміння, необхідні для творчої роботи та якими повинні бути озброєні майбутні юристи для успішного здійснення своєї професійної діяльності. У статті визначено спеціальні умови для якісного широкого впровадження навчально-розвивального тренінгового комплексу «Тренінг формування креативного потенціалу юриста» у навчальний процес підготовки юристів різних навчальних закладів України. Зроблено висновок, що особистісний розвиток креативного потенціалу юриста досягається шляхом цілеспрямованого розвитку його професійнозначущих здібностей, якостей та умінь.

Ключові слова: навчально-розвивальний тренінг, компоненти тренінгу, креативність, креативний потенціал, професійно-психологічна підготовка юриста.

Г.Ю. Одинцова. Использование учебно-развивающего тренинга формирования креативного потенциала в подготовке юриста. Проанализирована и обоснована важность формирования креативного потенциала в подготовке юриста. Определены понятия «тренинг» в психологии. Обосновано использование формата тренинга для формирования креативного потенциала. Автором представлены компоненты, которые применялись во время тренинга: методы стимуляции креативности, психологические способы снижения ограничений контролирующей сферы сознания, упражнения-ледоколы, метод «мозговой атаки», деловая игра, групповая дискуссия.

Определена цель и основные задачи разработанной программы учебно-развивающего комплекса «Тренинг формирования креативного потенциала юриста». Описаны методы и особенности организации тренинговой работы.

Представлена программа учебно-развивающего тренинга, которая состоит из четырех тематических блоков. Поданы компоненты каждого тематического блока и их последовательность. Описывается процедура проведения учебно-развивающего тренингового комплекса в процессе профессионально-психологической подготовки будущих юристов.

Охарактеризованы умения, необходимые для творческой работы и какими должны быть вооружены будущие юристы для успешного осуществления своей профессиональной деятельности. В статье обозначены специальные условия для качественного широкого внедрения учебно-развивающего тренингового комплекса «Тренинг формирования креативного потенциала юриста» в учебный процесс подготовки юристов в разных учебных заведениях Украины. Сделан вывод, что личностное развитие креативного потенциала юриста достигается путём целенаправленного развития его профессионально-значимых способностей, качеств и умений.

Ключевые слова: учебно-развивающий тренинг, компоненты тренинга, креативность, креативный потенциал, профессионально-психологическая подготовка юриста.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні спостерігається швидка зміна політичної та соціально-економічної ситуації. Проблема дотримання правопорядку, зміна законодавства, втілення законності у всіх галузях суспільного існування держави забезпечується кваліфікованою працею фахівців-юристів. Робота юриста тісно пов'язана із динамічними та непередбачуваними обставинами, що вимагають від нього пластичності інтелекту, підвищеної розумової діяльності, креативного підходу до справи та готовності до нового. Юристи при виконанні професійних

обов'язків повинні вміти швидко та правильно орієнтуватися у мінливих умовах правової дійсності, знаходити оптимальні шляхи розв'язання складних, нестандартних ситуацій, зберігаючи при цьому самовладання та витримку, що в сукупності являє собою комплекс розвинених професійних якостей і вмінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійну діяльність юриста вивчали як вітчизняні, так і зарубіжні вчені (Ю.М. Антонян, С.С. Алексєєв, В.Г. Андрусак, І.В. Бендик, С.Д. Гусарєв, М.І. Єнікєєв, М.В. Костицький та ін.); особливості професійної діяльності юриста описували О.Є. Жалінський, В.Є. Емінов, В.В. Романов, Ю.В. Чуфаровський; обґрунтуванню особливостей формування професійно-значущих якостей юриста присвячували свої праці такі науковці як В.С. Васильєв, М.І. Єнікєєв, М.В. Костицький, Л.І. Казміренко, Я.Ю. Кондратєв, В.О. Коновалова, В.С. Медведєв, С.І. Яковенко.

Предметом спеціального вивчення креативність виступала в дослідженнях зарубіжних учених, зокрема М. Воллаха, Дж. Гілфорда, Х. Грубера, Дж. Девідсона, Н. Когана, С. Медніка, Р. Муні, Е. Торренса, Д. Фельдмана, Д. Харрінгтона, А. Штейна та ін. Серед вітчизняних науковців проблемою креативності займалися Д. Б. Богоявленська, В. М. Дружинін, Г. С. Костюк, О. М. Матюшкін, В. О. Моляко, Я. О. Пономарьов, Б. М. Теплов, К. О. Торшина.

Метою статті є висвітлення програми навчально-розвивального тренінгу формування креативного потенціалу юриста, що може використовуватися для вдосконалення системи заходів психопрофілактики та професійно-психологічної підготовки юристів у вищих навчальних закладах України. Завдання полягало у визначенні змісту поняття «тренінгової роботи» в психології, описі процедури проведення навчально-розвивального тренінгу формування креативного потенціалу у підготовці юриста.

Виклад основного матеріалу. Психологічний тренінг, як одна з найбільш популярних форм групової взаємодії, привертає до себе підвищену увагу практиків. Але варто зазначити, що існують деякі протиріччя у визначенні тренінгу як особливої сфери прикладної психології. У більш широкому контексті термін «тренінг» використовують для позначення різноманітних форм групової психологічної роботи. Проте паралельно існують і такі поняття як «групова психотерапія», «психокорекційні групи», «групи активного навчання», «групи досвіду».

Груповий психологічний тренінг є сукупністю активних методів практичної психології, які використовуються: 1) в рамках

клінічної психотерапії при лікуванні неврозів, алкоголізму і деяких соматичних захворювань; 2) для роботи з психічно здоровими людьми, що мають психологічні проблеми, з метою надання їм допомоги у саморозвитку. Ми будемо розглядати груповий тренінг у другому значенні.

Намагаючись узагальнити існуючі підходи, В. В. Нікандров визначає психологічний тренінг як специфічну форму групової психологічної роботи з людьми, ключовою ідеєю якої є використання феномена взаємовпливів учасників (так званих горизонтальних зв'язків) для досягнення успіху в їх навчанні та особистісних змінах [1, с. 24]. Але найбільш прийнятним, на нашу думку, можна вважати таке формулювання поняття «тренінгу», запропоноване С. І. Макшановим, який визначав його як багатofункціональний метод цілеспрямованих змін психологічних феноменів людини, групи або організації з метою гармонізації професійного та особистісного буття людини [2, с. 13–38].

Проведене нами експериментальне дослідження особистісних детермінант креативності дало можливість на основі виявлених особистісних якостей визначити ефективні методи підвищення креативності. Отже, формування креативного потенціалу юриста відбуватиметься у форматі тренінгу, тому що:

- він є більш різнобічною формою проведення навчання;
- ігрова форма практично всіх вправ тренінгу дозволить активізувати внутрішній потенціал креативності кожного з учасників, проявити його у самостійній роботі;
- тренінг дозволяє, крім традиційних форм навчання, застосовувати інтерактивні методи;
- тренінг дозволяє оперувати різноманітними модельованими ситуаціями пізнавальної діяльності юриста, залежно від напрямку підготовки фахівців;
- тренінг з легкістю вписується в навчальний процес, а також у процес підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації юристів.

Виходячи з того, що саме поняття «креативність» не є суто когнітивним компонентом, а спирається і на несвідому сферу особистості, «Тренінг формування креативного потенціалу юриста» містить у собі елементи медитативних технік, психологічні техніки моделювання, прийоми довготривалої фіксації, візуалізації та ін.

Як відомо, за всю практику ведення психологічних тренінгів накопичилось багато різних вправ, технік, прийомів, процедур, рольових ігор тощо, які успішно використовуються у груповій

роботі (І. В. Вачков, А. Горальський, Н. В. Ключєва, С. І. Макшанов, В. О. Моляко). Тому, враховуючи наявний досвід підвищення креативного потенціалу шляхом проведення психологічних тренінгів, ми застосовували такі компоненти:

1. Методи стимуляції креативності, які повинні передбачати включення в їх структуру та зміст психологічних технік і прийомів довготривалої фіксації, сформованих в ході занять нових творчих навичок.

2. Психологічні засоби зниження обмежень контролюючої сфери свідомості, які можна стимулювати за допомогою медитативних прийомів, творчої уяви, візуалізації та іншого. Вони повинні передувати етапам розвитку когнітивних, логічних складових креативності.

3. Вправи-криголами – найбільш поширені ігрові методи роботи. На початку проведення психологічного тренінгу такі вправи-криголами у формі ігор корисні як спосіб подолання скутості, напруження, для розігрівання учасників тренінгу. Саме гра дає можливість подолати бар'єри, відчуженість, «зняти маски», імпровізувати, творчо виражати своє «Я» тощо.

4. Мозковий штурм – полягає у груповому обговоренні творчих задач при наявності атмосфери вільного обміну думками.

5. Ділова гра – мета якої полягає у стимулюванні творчого потенціалу групи на розв'язання певної проблеми чи ситуації.

6. Групова дискусія, тобто обговорення учасниками одержаного досвіду, що дозволяє з'ясувати думки, позиції та установки учасників групи в процесі безпосереднього спілкування.

Розвиток творчих схильностей (диспозицій) проводитиметься через групові заняття тому, що група має своєрідну динаміку, творить складну мережу мотивацій і зобов'язань, які сприяють індивідуальному зусиллю. Істотним фактором є також спільне набуття досвіду як вирішення поставлених завдань кожним учасником окремо у складі групи, так і досвід організації творчої співпраці. Тим більше, що емоційне забарвлення досягнутого успіху в групі переживається яскравіше, що надає більшого значення досягнутого результату для кожного окремого члена групи. Це, в свою чергу, сприяє розумінню учасниками одержаної користі та збільшує їхню мотивацію подальшої участі в тренінгу.

Тренінг розвитку креативності спрямований на озброєння майбутніх юристів необхідними для творчої роботи вміннями, які потрібні у практичній діяльності. Найважливішими з цих умінь є:

1) вміння переламувати стереотипні способи сприйняття у заданих ситуаціях;

2) здатність вивільняти підсвідоме, евристично висловлювати ідеї і думки навіть тоді, коли вони здаються незрозумілими та слабо обґрунтованими;

3) вміння звертати увагу на інших, здатність сприймати емоції, позиції, рішення, думки та дії членів групи;

4) здатність помічати неочевидні властивості та функції об'єктів, подій, явищ, процесів, а також їх взаємозумовленості та зв'язки між ними;

5) здатність критично мислити, інтелектуально та емоційно дистанціюватися від того, що є очевидним та достовірним;

6) вміння швидко та адекватно пристосовуватися до нових неочікуваних і нестандартних ситуацій;

7) здатність абстрактно мислити, переходити від часткового до загального, прояснювати спостереження та інтерпретації складних фактів і явищ;

8) вміння обирати несподівані та непомітні на перший погляд можливості, пристосовуватися до завдання, знаходити те, що може в конкретному випадку приводити до розв'язання;

9) вміння не боятися освоювати новий незвичний досвід ситуації і брати його на озброєння;

10) здатність довіряти власній інтуїції, вміння реалізувати її різноманітні форми та прояви, розуміти сутність інтуїції та способи її зміцнення і розвитку;

11) вміння вдосконалити власну мову, яка є основним засобом раціонального пізнання, розуміння і комунікації;

12) вміння переборювати нестачу засобів, компенсуючи її пошуком альтернативних способів та можливостей;

13) реалізовувати творчий потенціал не тільки у професійній, але й в усіх інших сферах життя;

14) вміння рефлексивно оцінювати результати дій і прийнятих рішень, спираючись на прогнозування їх наслідків за різним перебігом обставин [3].

Основними задачами розробленої програми навчально-розвивального комплексу «Тренінг формування креативного потенціалу юриста» є:

- підвищити професійно-психологічну компетентність майбутніх юристів стосовно власного потенціалу творчого розв'язання пізнавальних завдань;
- розвинути вміння активізувати креативне мислення;
- розвинути психічні пізнавальні процеси;

- розвинути логічне та евристичне мислення, інтуїцію.

Цільовою групою є студенти-юристи ВНЗ України та юристи-практики на момент проходження підвищення кваліфікації. Кількісний склад тренінгової групи: оптимальний – 10-15 осіб (максимальний – до 20 осіб). Обов'язковими умовами є: добровільна основа комплектації тренінгових груп; приблизно однаковий вік і рівень підготовленості учасників. Місцем проведення є тренінговий клас або окрема аудиторія.

Цей навчально-розвивальний тренінговий комплекс складається з тематичних блоків. Кожний блок розрахований на два повних робочих дні по 3-4 сесії кожний. За відсутності можливості стаціонарного інтенсивного навчання оптимальною може бути організація тренінгу у факультативному варіанті після занять або у вихідні дні.

Програма навчально-розвивального тренінгового комплексу «Тренінг формування креативного потенціалу юриста» складається з чотирьох тематичних блоків.

Тема 1. Характеристика пізнавальної діяльності юриста та роль творчого потенціалу:

- міні-лекція, присвячена характеристиці пізнавальної діяльності юриста;
- групове обговорення прикладів позитивних результатів використання юристами-практиками творчого потенціалу нестандартного вирішення професійних завдань;
- групове обговорення прикладів негативних результатів стереотипного вирішення юристами-практиками професійних завдань;
- закріплення розуміння учасниками тренінгу ролі креативності із застосуванням простих завдань розв'язання парадоксальних ситуацій.

Тема 2. Психологічні механізми креативності:

- міні-лекція, присвячена опису механізмів і природи творчого мислення;
- розвиток і тренування креативності;
- розвиток і вдосконалення особистого інтуїтивного відчуття кожного учасника;
- робота аналізаторів та інтуїція.

Тема 3. Формування готовності до творчого мислення:

- міні-лекція, присвячена характеристиці психологічних установок особистості, які визначають активацію креативного потенціалу при розв'язанні пізнавальних завдань;
- вправи на розгальмування стереотипних установок;

- вправи формування готовності реагування на неочікувані зміни;
- розвиток готовності до інсайту.

Тема 4. Моделювання пізнавальних завдань юридичної діяльності:

- міні-лекція, присвячена правилам і рекомендаціям активізації креативного потенціалу при розв'язанні професійних пізнавальних завдань юристом;
- принципи кейс-стадіз;
- розв'язання модельованих проблемних пізнавальних завдань індивідуально;
- розв'язання модельованих проблемних пізнавальних завдань в групі (брейнстормінг);
- розвиток рефлексивних здібностей учасників шляхом спільного аналізу виконання завдань.

Загальний обсяг часу проведення «Тренінгу формування креативного потенціалу юриста» розрахований на 54 академічні години.

В процесі реалізації навчально-розвивального комплексу «Тренінг формування креативного потенціалу юриста» застосовувалося широке коло тренінгових методів, що можуть бути систематизовані у шість основних груп:

1. Ігрові методи, що моделюють ситуації професійної діяльності.

2. Дискусійні методи обговорення результатів та обміну досвідом.

3. Презентаційні методи у вигляді міні-лекцій, бесіди, презентації групової роботи, наочні демонстрації, мультимедійні презентації.

4. Експериментальні методи розв'язання штучно створеної ситуації, у якій певні властивості особистості або групи, а також уміння та навички, що підлягають навчанню, виокремлюються, виявляються, оцінюються і закріплюються найкраще.

5. Психотехнічні методи з застосуванням різноманітних вправ тренування сукупності особистісних якостей і розвитку творчого потенціалу.

6. Методи зворотного зв'язку та психодіагностики для з'ясування ефективності й результативності тренінгових впливів на учасників.

Також слід зауважити, що для якісного широкого впровадження навчально-розвивального тренінгового комплексу «Тренінг формування креативного потенціалу юриста» у навчальний

процес підготовки юристів різних навчальних закладів України необхідне створення спеціальних умов, зокрема:

- планомірне впровадження тренінгів у навчальний процес з обов'язковим урахуванням специфіки фахового напрямку спеціалізації майбутніх юристів;
- врахування змісту та послідовності навчальних дисциплін, що викладаються;
- обладнання спеціальних тренінгових класів або окремих приміщень для групової роботи з відповідним матеріально-технічним оснащенням;
- підготовка кваліфікованих тренерів-викладачів та їхня сертифікація;
- вирішення організаційних питань, зокрема, визначення статусу тренінгових занять, планування навчального навантаження, складання розкладів, часового режиму їх проведення, а також чисельності груп, що проходять тренінг (з урахуванням загальноприйнятої норми – 14-16 учасників групи).

Висновки. Можна констатувати, що ми виконали одне з основних завдань нашої роботи, яким була розробка навчально-розвивальної тренінгової методики формування та розвитку креативного потенціалу майбутніх юристів, як основа цілеспрямованої та ефективної професійної діяльності. Реалізація цього завдання стала можливою завдяки опрацюванню системної моделі пізнавальної діяльності юристів. Інтегратором системного поєднання цих форм моделювання креативного потенціалу є опрацювання напрямів і методів формування відповідних професійно важливих якостей.

Отже, навчально-розвивальний тренінг креативного потенціалу юриста – це метод ігрового моделювання психогенних ситуацій розв'язання пізнавальних завдань професійної діяльності з метою розвитку компетентності та творчих здібностей шляхом формування психологічних якостей і установок та розвитку відповідних знань, умінь та навичок.

Слід зважати на те, що особистісний розвиток креативного потенціалу юриста досягається шляхом цілеспрямованого розвитку його професійнозначущих здібностей, якостей та умінь. Формування психологічних установок активації креативного потенціалу майбутнього юриста здійснюється, насамперед, у процесі правильно організованої професійної психологічної підготовки. Розв'язання цих завдань можливе лише за умови впровадження новітніх навчально-розвивальних тренінгових

технологій в практику навчального процесу вищих навчальних закладів України юридичного спрямування.

Список використаних джерел

1. Никандров В. В. Антитренинг, или Контурь нравственных и теоретических основ психотренинга : учеб. пособие / В. В. Никандров. – СПб. : Речь, 2003. – С. 24.
2. Макшанов С.И. Принцип психологического тренинга / С. И. Макшанов // Журнал практического психолога. – 1999. – № 3. – С. 13–38.
3. Горальський А. Правила тренінгу творчості : методичний посібник / А. Горальський; [пер. з пол. О. Гірний, І. Корнієнко]. – Л. : ВНТЛ, 1998. – 52 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Nikandrov V. V. Antitrening, ili Kontury нравstvennyh i teoreticheskikh osnov psihotreninga : Ucheb. posobie / V. V. Nikandrov. – SPb. : Rech', 2003. – S. 24.
2. Makshanov S.I. Princip psihologicheskogo treninga / S. I. Makshanov // Zhurnal prakticheskogo psihologa. – 1999. – № 3. – S. 13–38.
3. Goral's'kyj A. Pravyla treningu tvorchoosti : metodychnyj posibnyk / A. Goral's'kyj; [per. z pol. O. Girnyj, I. Kornienko]. – L. : VNTL, 1998. – 52 s.

H.Y. Odyntsova. Using educational and developmental training for the formation of creative potential in lawyers' preparation. In the scientific article the importance of formation the creative potential in the preparation of lawyers is analyzed and substantiated. The meaning of the concept «training» in psychology is defined. Using the format of training sessions for the formation of creative potential is substantiated. The author presents the components that were used during the training, which include: methods of stimulating creativity, psychological means of reducing restrictions of consciousness controlling sphere, «ice-breakers», «brainstorming», role-playing games, group discussions.

Purpose and main tasks of educational and developmental program of the «Training of formation the lawyers' creative potential» are defined. The methods and characteristics of training activities are described.

The article presents the program of educational and developmental training. The program consists of four clusters. The components of each thematic unit and their sequence are presented. The procedure of educational and developmental training of future lawyers' professional and psychological preparation is described.

The skills necessary for future lawyers' creative work, and the skills what should future lawyers be armed with for the success of the professional

activities are characterized. The article defines special conditions for efficient implementation of educational and developmental program of the «Training of formation the lawyers' creative potential» in the educational process in various educational institutions of Ukraine. It is concluded that personal development of lawyer's creative potential is achieved through a targeted development of its significant vocational skills, qualities and abilities.

Key words: educational and developmental training, components of training, creativity, creative potential, lawyers' professional and psychological training.

Received January 09, 2015

Revised January 21, 2015

Accepted February 11, 2015

УДК 376 – 056.36:159.222 – 053.4

І.М. Омельченко

ira210781@rambler.ru

СПІЛКУВАННЯ ЯК КОМУНІКАЦІЯ, ВЗАЄМОДІЯ І ДІАЛОГ ІЗ ІНШИМ: СУБ'ЄКТНИЙ ПІДХІД

Omelchenko I.M. Intercourse as communication, cooperation and dialogue with Other: subjective approach / I.M. Omelchenko // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D.Maksymenko, L.A.Onufriieva. – Issue 28. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2015. – P. 375–384.

І.М. Омельченко. Спілкування як комунікація, взаємодія і діалог із Іншим: суб'єктний підхід. Стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню вивчення спілкування як комунікації, взаємодії і діалогу із Іншими у дітей середнього дошкільного віку та на етапі переходу від старшого дошкільного до молодшого шкільного віку із типовим і затриманим розвитком у руслі суб'єктного підходу. Автором визначено зміст категорій «комунікативна діяльність», «спілкування», «комунікація», «взаємодія» і «діалог». У процесі теоретичного аналізу виокремлено три основні елементи спілкування як діяльності – суб'єкт, активність, об'єкт і визначено розуміння їх структурного зв'язку. Розглянуто спілкування через призму видів комунікативної діяльності, які є містким поняттям, що охоплює процеси комунікації й взаємодії суб'єктів, у ролі яких можуть виступати окремі особистості та групи, реальні та уявні партнери. Визначено, що в суб'єкт-суб'єктному типі відносин Інший розглядається не як об'єкт, а як подібна до себе особистість, наділена